

Ode aan een oude vriend

Tijdschrift Vrijmetselarij, 22 december 2017

Hans Wissema

Het is maandag 16 april 1945. De plaats is Harlingen en het is duidelijk dat er om deze plaats gaat worden gevochten. Het is warm voor de tijd van het jaar. Mijn moeder is twee maanden zwanger. Mijn vader is niet thuis. Hij heeft de opstelling van het Duitse geschut in de stad in kaart gebracht en brengt de tekeningen naar de Canadezen; als arts kan hij door de blokkade heen om zogenaamd een patiënt in een omgelegen dorp te bezoeken. Ik ben op een week na twee jaar en een half jaar oud. En dan er is Sam Bos die we Cor noemen want je weet maar nooit, 22 jaar oud.

De avond valt en de Canadezen zetten om 8 uur 's avonds een artilleriebarrage in. De woonkamer heeft openslaande deuren naar de tuin. Achter de tuin ligt de Schritsen die over de hele lengte in lichterlaaie staat. In huis is het donker en in de openstaande deuren zie ik het donkere silhouet van Sam tegen de rosse buitenlucht. Dit is mijn oudste herinnering.

Wat doet een Jood die de Shoah overleeft? Ik denk dat als het mij was overkomen dat ik niets meer met het Jodendom te maken zou willen hebben en dat ik me op het werk zou storten, een gezin zou stichten, een nieuw leven opbouwen. Waarschijnlijk heeft Sam dit ook gedacht. In elk geval studeerde hij in recordtempo af en zette Ruth als een machinegeweer kindertjes op aarde. Ruth, met wie hij de wonderbaarlijke ontsnapping uit de razzia op het Joods Ziekenhuis had gedeeld, op 13 augustus 1943. Al die kindertjes, ik herinner me een bezoek aan hun woning, een oorverdovend lawaai; ik was een puber van veertien en keek er met ontzetting naar.

Twaalf jaar verder: juni 1967, de Zesdaagse Oorlog. Ik was aan het afstuderen en verstijfd van angst: drie Arabische landen die met een grote overmacht het kwetsbare Israël aanvielen. "We drijven de Joden de zee in", bralde Nasser. Maar de Israëli's bevochten een wonderbaarlijke overwinning. Voor Sam was het een keerpunt; hij kon niet langer om zijn Jood-zijn heen. Zo begon een zoektocht naar de wortels van het Jodendom en het Joodse geloof. Hij ging met zijn gezin naar Auschwitz om het Kaddisj uit te spreken voor zijn omgekomen familieleden; ik vond dat getuigen van een buitenaardse moed. Er kwamen boeken over de Joodse geschiedenis en de Shoah op tafel en onze gesprekken gingen over de Joodse identiteit – waarvan de humor een niet te onderschatten onderdeel was. Wat heb ik veel van hem geleerd! Hij was altijd heel open en ging niets uit de weg. Tot voor kort wisselden we nieuwe ervaringen uit, altijd nieuwe ervaringen, nieuwe vergezichten.

Direct na zijn pensionering als kinderarts begon hij een studie Semitische talen en Judaïca en was er eindelijk meer tijd voor de zoektocht naar de Joodse identiteit. Daaruit is het boek *Van Ezra tot Herzl* voortgekomen. Veel overlevenden hebben de gruwelen van de Shoah op schrift gesteld. Sam koos ervoor de missing link in de Joodse geschiedenis te beschrijven, het stuk tussen het laatste boek van het Oude Testament en het begin van de moderne Joodse geschiedenis. Het is in het vorige nummer van Vrijmetselarij besproken. "Verdorie, die heeft het goed gelezen" was het oordeel van de recensent.

Het boek kwam uit op 6 juli van dit jaar. Het was even de vraag of het feestje wel door zou gaan want zijn hart kreeg het te kwaad en hij belandde op de intensive care. Maar hij kwam terug en het feest ging door. Er was wel weer een stukje hartspier verloren gegaan en hij kon nog maar korte eindjes lopen. Op 12 oktober heeft hij zijn 95^e verjaardag gevierd, met kinderen, klein- en achterkleinkinderen, zo'n veertig mensen. Hij vertelde daarover op onze laatste lunch, 25 oktober. Hij overleed op 13 november. Met zijn boek had hij zich kenbaar gemaakt als Jood in het Westen, zijn taak was volbracht.

Had Sam een vrijmetselaar kunnen zijn? Het lag hem niet zo; hij zocht meer de Joodse identiteit. Maar hij was een vrij man: open, bij uitstek zonder vooroordelen, zonder valse schaamte. Zijn boek over zieke kinderen was een bestseller. En hij was van goede naam: integer, leergierig, mild in zijn oordeel, ongelofelijk erudiet. Daarom is het gepast hem in dit blad te herdenken. De laatste die mij nog als peuter op schoot heeft gehad. Mijn hart huilt – wat zal ik hem missen.